

NÉNI: Szerbusz, Laci! Tudod, mit akarsz venni?

LACI: Majd a boltban eszembe jut.

A férfi elindul, Ilonka néni kicsit nézi, ahogy tornázza át magát a szalagkorláton

NÉNI: Na, megyek. Nem szeretem, hogy ez a Laci mindig feltart. Biztos akar tőlem valamit. Ezt csinálja már egy éve, hogy itt vár, míg átérek. Jó, özvegy vagyok, szóval végül is szabad, de nehogy már valamit kezdjek a Lacival. Marha öreg! Meg nem is fér el két járókeretes otthon a folyosón. Nem akarok én egy újabb életveszélyt a lakásomba. Elég volt az uram. Hát az is az volt. Még aludni is rettettem mellette. Úgy horkolt, mint egy vadállat. Azt álmodtam mindig, hogy egy dzsungelben vagyok, és széttépnek az oroszlánok. Azért hiányzott, mikor meghalt, mint amikor a buszt átírányította a szomszéd utcába a békává. Na, azt is nehéz volt megszokni. Hogy nincs az a hang.

Csörömpölés. Fékcsikorgás. Karambol hangja

NÉNI: Mi ez a csörömpölés! Összementek az autók. Mennyi? Egy, kettő, három, négy, igen, még egy kicsit az ötödik is. Ezt a Laci csinálta! Öt autó egy járókerettel, ez azért elég jó eredmény. Hol a Laci? Ja, az első autó alatt? Szegény, jól megjárta. De én éreztem, hogy fél, hogy nem hisz abban, hogy át tud jutni. A múltkor már előjött, hogy van az egyik lépcső mellett rámpa, csak egy kis kerülő, hogy menjünk le az aluljáróba. Lemondott magáról a Laci. Vagy szerelmi bánat? Hogy miattam feladta? Na mindegy, megyek tovább. Jó lesz megenni ezt a kis gyümölcsjoghurtot. Én már bármit etetek, olyat is, ami tele van mérgező anyaggal, már nem tudok addig élni, hogy tényleg megmérgezzem.

Irodalmi Szemle, 2013/6.

Háy János 1960-ban született Vámosmikolán. Verset, prózát és drámát egyaránt ír. József Attila-díjas.

Makkai Ádám

DAMOKLÉSZ KARDJA

Szirakuzában vagyunk az olasz félsziget déli részén, ez „Nagygörögország” – *Magna Graecia* néven ismeretes – a Kr. utáni 4. század elején. II. Dionüszosz az uralkodó Türrannosz, és Damoklész egyike számos udvaroncainak, azzal tűnik ki a többiek közül, hogy állandóan hízeleg a Zsarnoknak.

DAMOKLÉSZ (*hidalgói alázattal, hajlongva beszél terített asztal mellett hanyatt dőlve; az asztalfőn Dionüszosz, a zsarnok*): Nagyjóúram nem is sejtheti, hogy mi, boldog alattvalói mennyire tiszteljük és szeretjük Felségedet! Nem lehet véletlen, hogy nagyszerű tartományunk, Szirakuza, Magna Graecia gyöngye, valóságos tejjel és mézzel folyó Kánaán, mint ahogyan az itt lakozó izraeliták mondanák... De nekik alkalmasint elhihetjük, hiszen oly sok helyen fordultak már meg, és így szélesebb és biztosabb az összehasonlítási alapjuk, mint a más felekezethez tartozóknak. És a művészetek! No meg a könyvtár, a szirakuzai iskolák alapja, ahol minden megvan, amit Platón és Arisztotelész óta írtak!

DIONÜSZOSZ (*egyrészt élvezzi Damoklész hízelgését, másrészt kissé kétli udvaronca őszinteségét és ezért örvendő mosolygását kis cinizmus és némi gúny árnyalja*): Na hiszen! Mindig nagy örömet okoz, ha az ember megelégedett hangokat hall maga körül... Nem is lehet jó vassal és vérrel kormányozni, mint tették azt öntelt Néró és a perverz Caligula. Azt, hogy „kenyeret és játékokat” kell adni a népnek – *panem et circenses* –, persze próbálták betartani, de a kenyér nem volt elég és a játékok borzalmas kegyetlenségre váltottak a Colosseumban... Az én uralkodási elvem mindig is az volt, hogy a kormányzott nép ne csak mindenben engedelmes követője legyen vezetőjének, hanem hogy szeresse is! Őszintén és szívből szeresse!

(*Ariadné és Tézzeusz az ismerős, áttetsző szappanbuborékra emlékeztető úrjárgányukban közelednek; akkor tűnnek fel, amikor Dionüszosz ott tart, hogy „az én uralkodási elvem mindig is az volt...”*)

ARIADNÉ (*Tézzeuszhoz, halkan*): Ugye ne fedjük fel még magunkat?

Érdekes játszma van itt kifejlőben a zsarnok és udvaronca közt – kíváncsi vagyok, a többiek mit fognak hozzászólni, ha ugyan lesz bárkinek értelmes mondanivalója. Mit gondolsz, hercegem?

TÉZEÜSZ: Ahogyan Te akarsz, drágám.

ARIADNÉ: Akkor rendben volnánk. Arra vagyok kíváncsi, hogy mit akar titokban Damoklész a zsarnoktól. Az ilyen szöveg alapján mindig ott lappang egy ki nem mondott szándék, valami rejtett cél, nem gondolod?

TÉZEÜSZ: Tökéletesen egyetértek. Gyanítom, hogy esetleg a zsarnok helyébe képzelem magát, hogy cserélni szeretne vele...

ARIADNÉ: Lépünk csak közelebb... Figyeld meg Damoklész arcjátékát!

DAMOKLÉSZ: Pillanatig sem volt szándékomban, nagyjóuram, hogy felesleges, hízélgésnek tűnő dicsérettel untassalak, csak azt szerettem volna kifejezni, hogy itt Szirakuzában azért van jó világ, mert alattvalóid őszinte szeretetét élvezed... Csak így érdemes uralkodónak lenni, hogy a nép ne akarjon fellázadni vezére ellen, hanem önként kövesse őt szándékaiban...

DIONÜSZOSZ: Rendben van, amit mondasz, Damoklész, de nem szabad elfelejtened, hogy mindig akad egy pár zavart elméjű egyén, aki felfordulást és káoszt szeretne látni maga körül... És nincs is mindig értelme a lázadók szándékainak, legalábbis *érthető* szándéka... Másképpen így mondhatnám: aki uralkodói helyzetben van, az állandó veszélyben van...

TÉZEÜSZ (*súgva*): Nocsak... Bonyolódik a helyzet. Lehet, hogy Dionüszosz rejtett ellenségektől és uralkodását fenyegető tömegmegmozdulástól tart?

ARIADNÉ: A történelem nagyon kegyetlen tud lenni. Egyik kedvenc emberünk, az egyiptomi Ekhnáton, aki elsőnek az ókorban vezette be az „Egy Isten” fogalmát, amit a Nappal azonosított, újszülöttjével megrendítette az egész papi hierarchia hatalmi pozícióját. Nem is csoda, hogy rögtön halála után elkezdték összetörni a szobrait, nevét kitörölték a *cartouchok*ból, és sietve visszaállították a politeizmust... Néha elcsodálkozom, hogy Ekhnáton mindezt nem látta előre, pedig sejtette volna, hogy aki egy egész kozmoszra terjedő gondolkodási móddal, egy egész tudatállapot-rendszerrel húz ujját, annak rengeteg ellensége lesz, akik mindent el akarnak majd követni, hogy hírmondója se maradjon a forradalmi újításoknak...

TÉZEÜSZ: Gondolod, hogy amíg élt, Ekhnátonnak is hízelegtek?

ARIADNÉ: Az egyetemes emberi természetből következik, hogy aki

„fenn van”, annak hízelegnek a lakájok és a beosztottak, és csak akkor merik elkezdni kritizálni, amikor az illető már lebukott, amikor már „lent van”... Gondolj Sztálinra, a Szovjetunió generalisszimuszára az eljövendő és rémséges huszadik századból... A megfélemlített orosz tömegek csak akkor mernek majd felszólalni a Rettenetes Grúz ellen, amikor a Huszadik Pártkongresszuson Nyikita Hruscsov elkezdte a „desztalinizáció” onnantól kezdve megállíthatatlan folyamatát...

TÉZEÜSZ: Ha jól emlékszem, a németek Hitlerét is hatodrangú bértollnokok, csapnivaló festők, rossz szobrászok és propagandisták vették körül... Csak jóval az 1945. májusi feltétlen fegyverletétel után indult meg az emberek fejében, hogy egy örült gonosztevőt ajnároztak...

DAMOKLÉSZ (*fejét dörzsöli; most kezdi észrevenni, hogy Tézeüsz és Ariadné egész közel kerültek a dúsan megrakott ebédlőasztalhoz. Dionüszosz felé fordulva, de Tézeüszre és Ariadnéra kacsintva*): Nagyjóuram, népünk rajongva szeretett jötevője, el tudod képzelni, hogy teljesítenéd leg-hívebb szolgád egy alázatos kérését? Nem nagy dolog az egész, csak egy szavadba kerülne, és egész életemre szóló óriási dicsőséget és boldogságot okoznál vele...

A terített asztal körülött római módra hanyatt fekvő LAKÁJOK, izgatott hangon: Igen, igen!... Hatalmas Dionüszosz!... Te, aki élet és halál ura vagy mindnyájunk felett!... Mutasd ki nekünk a te nagy jószágodat!... Hallgassuk meg, mi lehet Damoklész kérése, és ha lehet, kérünk, hogy teljesítsd! Teljesítsd! Kérünk!

DIONÜSZOSZ (*elgondolkodást tettető ravasz mosollyal*): Azt én előre nem ígérhetem meg, mert a jó uralkodó nem árul zsákbamacskát... Sztálin meg Hitler, akikről itt szó esett, igen, részint ők lesznek, egyébként meg voltak a nagy, klasszikus zsákbamacska-árulók... Ezek példáját én nem követhetem, de oda fogok figyelni Damoklész kérésére... (*Damoklész felé*): Na halljuk, Damoklész, mi is ez a te nagy kérésed?

ARIADNÉ (*Tézeüszhöz, súgva*): Most ugrik a bika a Boszporuszba, akarom mondani a majom a vízbe...

TÉZEÜSZ (*kényszeredett mosolyt vágva*): Nagy mítosz- és közmondáskeverő vagy, Ria kedves, annyi biztos. Zeüsz atyánk nem ugorhatott a „Boszporuszba”, mint mondod, mert az csak azután nyerte el a „bikahordozó” nevet, hogy őistensége odavonszolta Európa hercegnőt Kréta szigetére... No de kicsire nem nézünk. Figyeljük meg, mit kér Damoklész a zsarnoktól...

DAMOKLÉSZ (*feláll, majd háromszori mély meghajlás után nekikezd*):

Nagyjóuram, Dionüszosz, Magna Graecia legnagyobb szirakuzai uralkodója! Alázatosan köszönöm, hogy engedélyt adtál kérésem kifejezésére. Egész egyszerű a dolog – semmilyen művi beavatkozásra nem lesz semmi szükség... Egyszerű kis szerepcseréről van szó...

DIONÜSZOSZ (*tettetett rémülettel*): Mirőőőőőőőőő! Miféle szerepcserére gondoltál?

DAMOKLÉSZ (*kiegyenesedve, bátor nekilendüléssel folytatja*): Nézd, nagyjóuram, arra gondoltam, hogy miközben uralkodni képes érzés, de ugyanakkor olykor fárasztó is lehet. Mi lenne, ha szerepet cserélnék? Te lennél a boldog udvaronc, én meg Szirakuza fejedelme avagy zsarnoka, ha tetszik. Semmi nagy felhajtást nem kell eszközölni, maradhatunk ugyanennél a remek asztalnál a római stílusú heverőszékekkel, csak pont te meg én helyet cserélnék... Ha királyi köntösödet is felvehetném, még tökéletesebb lenne a szerepcsere...

(Általános megdöbbenés, mindenki leszegett fejjel hallgat, senki sem néz a szomszédjára. Hosszabb hallgatás után)

DIONÜSZOSZ: Akár hiszitek, akár nem, tudtam, hogy erről lesz szó. Akik közel állnak egy teljhatalmú uralkodóhoz, mindig annak a szerepkörét óhajtják betölteni, csak ezt nem merik – vagy nem tudják – az uralkodó tudomására hozni, mert életüket féltik... No de én más vagyok! Egy kézlegyintéssel lecsapathatnám Damoklész fejét, de azt én nem teszem meg egyik legkedvesebb hívemmel és szolgálammal... *(Damoklészhez fordulva)*: Hú szolgálám, Damoklész! Lépj közelebb parancsoló uradhoz és gazdádhoz! Tessék, vedd el! Átadom neked uralkodói diadémomat a mirtuszlevelekkel, tűzd bátran födre, jer közelebb és foglalj el az én korábbi helyemet az asztalnál!

(Rövidebb ideig tartó tolongás. Dionüszosz feláll helyéről, leveti köntösét és azt Damoklész felé nyújtja. Damoklész egy batározott mozdulattal magára ölti az uralkodó köntösét, majd annak üresen hagyott helyére lép, és helyet foglal az asztalfőn.)

TÉZEÜSZ és ARIADNÉ (*egyszerre*): Gratulálunk! Minden jót mindketőtöknek!

DAMOKLÉSZ (*vidáman*): Ha valaki még nem vette volna észre, jeles Nagyünnepi Látogatóink érkeztek, Athén hercege, Tézeüsz és a Föld-reszállt Istenő, Ariadné, akinek titkos fonalával Tézeüsz megta-

lálta a kivezető utat a Labirintusból Kréta szigetén...

LAKÁJOK és UDVARONCOK: Micsoda megtiszteltetés! Hála az Egek Urainak! De miért álltok ott, foglaljatok helyet! Szolgák! Bort tölteni kedves vendégeink kupáiba!

DIONÜSZOSZ (*miután elfoglalta Damoklész helyét az asztalnál, tüzetesen körülnéz, majd jobb karjával int az asztal mögött álló őrségnek, halkán, szinte suttogva mondja*): Akkor... mint megbeszéltük... vegyétek elő a Mítoszi Kardot, vigyázni kell, hogy meg ne csorbuljon, és egyetlen szál lószőrre akasztva lógassátok Damoklész feje felé... Ne essen rá, ne sértse meg, csak ott lógjon, kicsit himbálózhat... Egykettő, sietni!

DAMOKLÉSZ (*egy szót sem hallott a Türranosz utasításából, kéjelegve hanyatt dől a pamlagon, Tézeüsz és Ariadné felé fordulva beszél*): Ti nagyon sok idegen földet bejártatok és sokféle társadalmi rendszert megismertetek... Mit szóltok II. Dionüszosz, Szirakuza Zsarnoka rendkívüli gesztusához, hogy hajlandó szerepet cserélni egyik alázatos udvaroncával? Hát nem csodálatos ez? Láttatok valaha ehhez hasonlót bárhol máshol a világon?

ARIADNÉ (*bal karját Tézeüsz vállán nyugtatva*): Bevallom, ilyent még nem láttunk... Aki a hatalom birtokosa, az rendszerint mindenáron meg akarja tartani hatalmát... Ez alól alig akad kivétel... Ez oly igen szokatlan, hogy szinte gyanakodni volna kedvem... mintha Türranoszodnak valami rejtett szándéka lenne...

TÉZEÜSZ (*hörpint a serlegéből*): A régi mitológia szerint még az istenek sem adják fel hatalmukat jókora csetepaték nélkül... Ki ne emlékezne az „Istenek csatáira” és híres-hírhedt *Theogóniára*? Khronosznak meg kell ölnie saját apját, Uranoszt, hogy azt meg majd saját fia, Zeüsz ölje meg... Egyikük sem lehetett soha „biztonságban”...

(Tolongás a teremben. Az örök egy hatalmas, tömör és nehéz karddal jönnek ki a háttérből, létrára állva feltolják a mennyezetig, majd egyetlen lószőrre akasztva az igen nehéz kardot Damoklész feje fölé eresztik. Pár kilengés után a kard nyugvó állapotba kerül Damoklész feje fölött, de minden pillanatban lezuhanhat és lefejezheti Damoklészt.)

DAMOKLÉSZ (*hörögve a félelemtől*): Szentséges istenek! Mi ez? Mi történik itt? Irgalom szegény fejemnek! *(Dionüszosz, majd Tézeüsz és Ariadné felé)*: Erről nem volt szó! Árulás! Árulás! Nagyjóuram, miért teszed ezt velem?

DIONÜSZOSZ (*fölnyenesen*): No, csak semmi ijedelem, kedves barátom, Damoklész... Ha jól emlékszem, az uralkodó szerepét akartad megismerni és betölteni. Most majd megismered!

DAMOKLÉSZ (*méltatlankodva, ijedten*): De a te fejed fölött nem lógott semmiféle kard, vékonyka lószórszálon, ami levághatta volna a fejedet... Te mindig a legnagyobb kényelemben örvendtél a tökéletes biztonságnak, amit senki sem fenyegetett... Te alattvalóid őszinte szeretetét élvezted, és szó sem esett semmiféle veszélyről, ami téged fenyegetett volna...!

DIONÜSZOSZ (*Tézeusz és Ariadné felé*): Úgy látszik, vannak olyanok, akiknek nem világos, hogy a nagyközönség által közvetlenül érzékelhető közbiztonság mögött milyen veszedelmek, igenis, nagyon komoly veszedelmek húzódnak meg, mint ahogy azt sem érti az emberek nagy része, hogy a látható és azonnal felfogható veszedelmek korában mégis miért él fényűző életet egy privilegizált kisebbség, mit sem törődve a Nagy Vész gondolatával...

TÉZEÜSZ (*Ariadnéhoz, de hogy mások is hallhassák*): A kiváló Dionüszosznak történelmet és politológiát kellene tanítania valamelyik híresebb egyetemen...

ARIADNÉ (*mintha Tézeusznek felelne, de hogy a többiek is hallhassák*): Történelem és politológia? Esetleg, de szinte csak mellékesen. Sokkal alkalmasabb a nagy események elemzésére a társadalmi mélylélektan, amit „tranzakciós elemzésnek” is neveztek valamikor...

TÉZEÜSZ: A huszadik század vége felé nagy népszerűsége szert tett teóriára gondolsz, miszerint minden szereplő minden kis minidrá-mában három személyt testesít meg egyszerre, egy *szülőt*, egy *felölttet* és egy *gyermeket*? Ezzel az elmélettel sok mindent meg tudtak magyarázni, ami azelőtt rejtelmes és kimondatlan maradt...

ARIADNÉ (*helyesli*): Igen, és hadd mondok mindjárt egy példát: Ha a „felölttet” beszél egy másik „felölttet”, akkor minden rendben van. Első: „Mennyibe kerül egy kiló alma?” Második: „Hús drachmába”. Kifizeti, elveszi az almát, békésen távozik, senki nem vert át senkit. Vagy gyermek a gyermekhez: Első: „Adj egy cvikipuszt.” Második: „Nem, nem adok.” Ledönti a lábáról és meghemperegnek a homokozóban. Mindenki elérte célját, minden rendben. Vagy vegyük ezt: két szülő beszélget: „Rémesen eluralkodtak a nemzetközi bankárok.” Második: „Tényleg rémesek.” Egyetértésben szidják az állapotokat, mindenki meg van elégedve. A baj akkor keletkezik, ha az Egyik beszélő „gyermekként” fordul a másodikhoz, míg az nem mint máso-

dik gyermek, hanem mint mérges felnőtt vagy mint szülő válaszol, s ezzel mintegy leszúrja a gyermeki áldozatot. Példa: „Mama, szeretsz te engem?” A mama ahelyett, hogy megölelné és megcsókolná a gyermeket, ezt feleli: „Mi is az, amit szeretetnek hívnak az emberek?” A gyermeki kérdező ettől teljesen elbizonytalanodik, elszomrodik, eltaszítva érzi magát...

TÉZEÜSZ (*megértő hümmögéssel*): Rendben, értem, miről van szó. Most akkor te ezt most hogyan vonatkoztatnád Damoklész és Dionüszosz viszonyára?

ARIADNÉ (*kissé fölnyenesen*): Azt hittem, erre magadtól is rájössz, no de hogy ne hagyjalak kétségben: Damoklész a „gyermek” és Dionüszosz a „szülő”, bár ugyanakkor mindketten azt játsszák, hogy ők objektív „felnőttek”. Damoklész hízalgéssel kezdi, azaz „fölfelé” beszél, míg Dionüszosz szerető szülőt tettetve úgy ajándékozza meg a „gyermeket”, ahogy az arra sosem gondolt...

(*A társaság visszarendeződik az asztal köré, csak Damoklész és Dionüszosz helyeseréje tűnik ki mint újdonság, valamint a Damoklész feje fölött lógó nagy, nehéz és életveszélyes kard.*)

DIONÜSZOSZ (*gúnyosan*): Kérdezzük meg új Zsarnokunkat, a nagyszzerű Damoklészt, hogy s mint élvezi abszolút hatalma teljét, tetszik-e neki új szerepe és hatásköre. Én, bevallom, eléggé meg vagyok elégedve a saját új helyzetemmel... Rengeteg nyomasztó felelősségtől megszabadultam, nem kell ítéleteket hoznom, másokét jóváhagyni vagy eltörölni, nem kell Szirakuza védelmi bástyáira gondolnom egy esetleges ellenséges támadás esetén, vagy a hadsereg lovainak a tarczák kormányozásával törődnöm...

* * *

(*Egy fél évvel később vagyunk, ugyancsak Szirakuzában, de a római pam-lagos terített asztal helyett egy lövészárkokkal és hatalmas homokzsákokkal körülvett bunkerben vagyunk. Kint is, bent is modern huszadik századi egyenruhás katonák, mellettük modern tankok.*)

DAMOKLÉSZ (*szürkés-színtelen Mao-zubbonyt visel, mellén egy tucat kitüntetés. A bunker mennyezetéről ugyanúgy lóg a hatalmas kard, mint azelőtt a palotában. Mellette áll Tézeusz és Ariadné*): Ne szóljatok semmit! Ne vádoljatok hazaárulással! Nem én vittem háborúba az országot!

TÉZEÜSZ (*hidegen*): Akkor ki?

DAMOKLÉSZ (*ingerülten*): Hát ezt még a vak is láthatná! Ki más? Hát persze hogy ő, a hatalmas, a nagy Dionüszosz! Amikor észrevette, hogy nem adom vissza a koronáját meg a palástját, hogy én igenis nem félek a fejem fölött lógó kardtól, felkelő sereget toborzott római rabszolgákból, hunokból, gótokból és gepidákból, és ellenem tört. Nekem meg ugyanakkor az állandóan a fejem fölött lógó óriás kard valahogy *bátorságot* adott, értitek ezt? A kard *bátorságot* adott, és így mint Szirakuza teljhatalmú uralkodója összevont seregeinkkel megsemmisítő csapások sorozatát mértem a rabszolga–hun–gót–gepida csúrhére... Esténként, amikor visszatértem a csatából bombabiztos bunkerembe, szeretettel néztem fel a mennyezetről alácsüggő kardra, amiért – legalábbis én így éreztem – megsegített a csatákon...

ARIADNÉ (*bizalmasan, Tézeüszhöz*): Barátunk most van a büntudattagadás első fázisában. Kérdezd meg tőle, mit is tett Dionüszossal.

TÉZEÜSZ (*diplomatikus simasággal*): És mondd, kedves jó Damoklész, mi lett egykori uralkodód és parancsolód, Türrannoszod sorsa? Őt is odavezényelted a kiirtandók csoportjába, szemben a lándzsásokkal?

DAMOKLÉSZ (*szabadkozva*): Jaj, dehogyis... Miket gondolsz? Ő nekem valahogy... mintha apám lett volna egész életemben... márpedig az ember nem öli meg a saját apját...

ARIADNÉ (*gúnyosan*): Mi ezt másképp tudjuk a *Theogóniából* és Oidiposz történetéből...

DAMOKLÉSZ (*ingerülten*): Könnyű neked jönni az ógörög mitológiával meg túlértékelt régi drámaíróitok, mint Szophoklész történeteivel... Ez itt kérem sem nem mitológia, sem nem irodalom, ez maga a véres valóság!

(*Hangos, szaggatott szirénahang hallatszik. Katonák rohannak a bunker felé „Légiriadó! Légiriadó!” felkiáltással. DAMOKLÉSZ karon ragadja Tézeüsz és Ariadnét, és betessékeli őket a bunker legbiztosabb szobájába, ahol az ő parancsnoki széke fölött egy szál lószőrön lóg a híres–nevezetes kard, majd magyarul szóló jelleggel*): Látjátok, ez az én mindennapi létem dióhéjban. Kint a légiriadók, tankok és a katonaság, idebent a kard. Egyik jelenettel a másikat nyugtatom, gyógyítgatom... (*Az asztalán álló komputerernyőre mutatva*): Olykor megszólal a „szigorúan bizalmas” jelzésű gomb, sárgát és kéket vibrál, s amikor megnyomom a válaszgombot, megjelenik Dionüszosz arca. Ebben az a jó, hogy direktben tudunk tárgyalni a dolgok folyásáról...

TÉZEÜSZ (*megértéssel*): Ezek szerint állandó kapcsolatban vagy volt főnököddel... Ő most hol van és miket tanácsol neked?

DAMOKLÉSZ (*mint felelő kisdíák, aki bizonyítani akar*): Igen, hát mivel méltányosan bánt velem a hatalom átruházásakor, vagy hívjam inkább *rendszer váltásnak*? Igen, szóval arról sosem volt szó, hogy én őt lecsukassam vagy kivégeztessem, ez végképp nem volt benne a pakliban. Az ő kérésére és tanácsára a régi királyi palotába tettük át a székhelyét és ott is állítottuk fel a komputeres összeköttetést; Amerikában végzett indiai fickók segítettek ebben...

ARIADNÉ (*őszinte kíváncsisággal*): És ahhoz mit szólt, hogy te komolyan gondoltad a szerepcserét és nem adod vissza a koronát, a köntöst meg a jogart?

DAMOKLÉSZ (*szabadkozva*): Ettől őurasága teljesen ledöbbsent. Azt hitte ugyanis, hogy egy-két napnál tovább nem fogom tudni elviselni az egyeduralkodás terheit, és amikor kiderült, hogy engem nemcsak riaszt és retteget, hanem fel is dob és lelkileg stimulál a fejem felett lógó kard okozta állandó veszélyérzés, mintegy összeroskadva önnön hamvaiba dőlt... Napokig fel sem vette sem a telefonkagylót, sem a komputeres hívásaimra nem reagált, viszont kémeim jelentése szerint mindenféle lehetetlen ígéretekkel ő buzdította a római–hun–gepida zsoldosokat arra a ma már szinte állandó gerillaháborúra, amely gazdaságilag annyira tönkretette Szirakuzát.

TÉZEÜSZ (*komoly aggodalommal*): És miféle kiutat látsz te, kedves Damoklész, ebből a patthelyzetből? Itt vagytok mindketten nyakig a lelki budiban – ő, volt jótevőd, mint legfőbb ellenséged, és Te, mint a hatalom gyakorlásának diákja, azaz most már végzettje, mondjam, hogy docense? tanára? – szóval itt álltok megbaszva, mindegyik egy maga kreálta komplexusözön közepében, teljesen értelmetlen és felesleges háborúval, amire nincs pénz – mondjam tovább?

ARIADNÉ (*elgondolkozva*): Nekem ma már nem áll sem módomban, sem szándékomban bárkit is kivezetni a maga főzte kásahegyből, de talán célzást tehetek az események bonyolítása céljából... Ehhez azonban tudnom kellene pár dolgot, Damoklész. Mondd, kedves barátom, mikor voltál te, saját ítéleted szerint, a legboldogabb életedben?

DAMOKLÉSZ (*mohó gyorsasággal*): A legboldogabb? Igen, ezt tudom... Akkor, mielőtt ti ideérkeztek volna... Ott a türrannoszi palota ebédlőjében a terített római asztal körül... Amikor irigyelni és csodálni tudtam Dionüszoszt, és azt hazudtam neki, és persze magamnak elsősorban, hogy mi *szeretjük* őt mint vezérünket és atyánkat! Volt

bennem egy nagy csomó kielégületlenség, hatalomrajutási vágy, de alapjában ekkor voltam a legboldogabb életemben... Egészen addig a pillanatig, amíg a Nagy Mítoszi Kard meg nem jelent a fejem fölött, már a hely- és szerepcseré után...

TÉZEÜSZ (*Ariadnéhoz*): És nem gondolod, Ria kedves, hogy Damoklésnek valahogyan vissza kellene jutnia ideérkezésünk előtti állapotába, amikor még csak udvaronc volt, és Dionüszosz a Zsarnok?

ARIADNÉ (*beletörődő jelleggel*): Az a kérdés, hogy mit értünk a „visszatérés” kifejezésen. Miközben szentigaz, hogy a jelen, a múlt és a jövő megszűnik ok-okozati sorrendet alkotni. A Nagy Világösszeomlás óta annyi azért megmaradt az Összeomlás előtti „logikának” nevezett téveszmerendszerekből, hogy amit egykor megtettél, vagy megtettél volna, vagy csak elgondoltad, hogy megtennéd, az beleírja magát a léleknek a testhez legközelebbi rétegébe, az étertestbe, és ott személyiségformáló, új erővé válik...

DAMOKLÉSZ (*kétségbeesve*): Jaj, ajajajaj, én ebből, kérem, egy szót sem értek... Lehetne egyszerűbben? Vissza tudom-e gyűrni-préselni-varázsolni magam a korábbi állapotomba, amikor Dionüszosz volt Szirakuza Zsarnoka, én meg csak egyike lelkendező udvaroncainak?

TÉZEÜSZ (*Ariadnéhoz, segítőkészen*): Adjunk neki tanácsot a Meditáció Objektum kiválasztásához? Vagy gondolod, hogy magától is rájön?

ARIADNÉ (*elérzi, ravaszskásan köhint, és eltakarja az arcát*): Mondd, kedves jó Damoklész, szoktál te néha beszélni A Kardodhoz?

DAMOKLÉSZ (*riadt kíváncsisággal*): Micsodaaaaaaa? Én, hogy én beszéljek A Kardhoz?

TÉZEÜSZ (*főlényesen*): Nézd, öregem, ennél már mélyebb kátyúba úgysem eshetsz... Próbáld ki! Szólítsd meg A Kardot, és úgy kérj tőle tanácsot, mintha Te tanácsolnál neki valamit! Érted?

(*Karolfogva Ariadnét, hátrébb lépnek.*)

DAMOKLÉSZ (*egyedül marad vezéri asztalánál a parancsnoki székekben, és felnéz a feje felett lebegő kardra, majd eleinte lassan, de gyorsuló tempóban ezt mondja*):

Kardom, kardom, édes kardom,
ő hord engem, vagy én hordom?
Rettegéssel tölt el minden
valós és mítoszi szinten...
Kardom, kardom, rémes kardom,

te vagy az én legfőbb harcom –
rettegtelek eleinte,
most meg már imádlak szinte!
Mit ért Nélküled az élet?
Hatalom voltál, ígérlet,
majd, hogy megkaptalak végre,
bambán meredek az égre:
szeretnélek visszaadni!
Kérésem Hozzád csak annyi:
múlnál ki az életemből!
Nem futja életerőmből...
Mennék vissza kis civilnek,
kit Nagy Vágyak hevítenek –
Múlt-jövő s minden koron át
visszaadnám a koronát!

(*Hatalmas dörrenéssel A Kard leszakad a lószőrről, és lezuhanva kettészeli Damoklész asztalát, de magát Damoklészt nem érinti, nem sebz meg.*)

DAMOKLÉSZ (*felugrik az asztal mellől és könnyörgő tekintettel fordulva Tézeüsz és Ariadné felé*): Most mit gondoljak, azt mondjátok meg! Megfogadtam szavakat és megszólítottam nemezisemet, A Kardot. Erre elszakad a lószőr, A Kard leesik és kettészeli a fővezéri asztalt, amelynél a megnyerhetetlen háborút vezényeltem. Mit jelentsen mindez? Most segítetek! Én igazán mindenre hajlandó vagyok... Mint láthattátok, én mindent megteszek, amit...

TÉZEÜSZ és ARIADNÉ (*egyszerre*): Le kell hivatalosan is mondanod. Nézd meg, a képes távbeszélőd nem sérült-e meg – fel kell tárcsáznod Dionüszoszt.

(*A kettészelt asztal bal oldalán ott áll az épen maradt szuperkomputer. Damoklész ahhoz közelít, hogy begyűjtsa, de a gép magamagától elindul, a képernyőn Dionüszosz arca jelenik meg.*)

DIONÜSZOSZ (*gúnyosan*): Szóval megelégetted az uralkodást, mi?! És le akarsz mondani, és vissza akarod adni a koronát és az Arany Köntöst?

DAMOKLÉSZ (*alázatosan*): Igen, nagyjóúram, de leginkább A Kardot szeretném visszaadni...

* * *

(Változik a szín. Az eredeti palotában vagyunk a bőségesen megterített római stílusú asztalnál Dionüszoszsal a főbelyen; Damoklész udvaronci köntösét viseli és eredeti helyén az asztalra támaszkodva felfelé bámul a levegőbe, Dionüszosz feje fölét. Tézzeusz és Ariadné szintén az asztalnál foglaltak helyet.)

ARIADNÉ *(tanárosan)*: Mit látsz az uralkodó feje fölött, Damoklész?
Mit nézel olyan elszántan?

DAMOKLÉSZ *(riadtan)*: Nem értem, ez hogyan lehetséges, de ott lebeg A Kard Dionüszosz feje fölött... Vajon mások is látják? *(A többiekhez fordulva)* Ti is látjátok A Kardot?

ARIADNÉ *(halk nevetés után)*: Ezek szerint Te nem tudtad, hogy A Kard mindig is ott volt? És hogy a nagy felszerelési jelenet a lószőrrel csak a te ugratásodra, illetve, hogy is mondjam, *ideológiai átnevelésed* céljából történt? Hogy politikai színházat játszott neked az uralkodó?

DAMOKLÉSZ *(méltatlankodva)*: De azt én nem értem sehogyszem... A Kard, az nem csak az én kardom? Nem csak az én mítoszi megfenyíttetésem eszköze és szimbóluma volt?

DIONÜSZOSZ *(méltóságteljesen)*: Értesítelek, kedves Damoklész, hogy A Kard mindig is ott volt és mindig is ott lesz nemcsak minden uralkodó, de minden földi halandó feje fölött.

DAMOKLÉSZ *(elgondolkozva, majd egyre élénkebben)*:

Szerencsétlen veszett fejem,
egyetemes veszedelem!

Nem volt jó, hogy király lettem,
de most fejem befedetlen,
s látom azt is, Zeüsz uccse,
minden ember Hádész öccse...

TÉZEÜSZ *(elbiggyesztett ajakkal)*: Ezek a mitológiai alakok rímelve fakadnak, amikor megakad a normális gondolatmenetük. Emlékszel, Ria kedves? Sziszüfosszal ugyanez történt...

ARIADNÉ *(tanárosan)*: Igen, valahogy így lesz. A rímkényszer egyféle tudatszintcsökkenéshez vezet, ezt Gustave LeBon „abaissement du niveau mental”-nak fogja hívni a 19. század vége felé írandó cikkeiben. Persze a tudatszintcsökkenés mástól is bekövetkezhet, mint például a nagy tömegben levő részvétel, együttes ordítás, ilyenek...

TÉZEÜSZ *(iparkodik lényegeset mondani)*: Zökkentsük ki a rímelgésből. *(Damoklészhez)*: Hagyd abba, öregem! Arra próbálj koncentrálni, hogy miért volt jó királyságra vágynod, mi történt veled, amikor vágyad teljesült, és most mi van veled, hogy visszavedlettél közönséges udvaroncá!

DAMOKLÉSZ *(összeszedi magát)*: Nem tudtam dőre fejemmel elképzelni, hogy A Kard egyetemes és mindig mindenütt jelen van. Nem tudtam, hogy nem érdemes félni tőle, mert akkor is leütheti a fejed, amikor a legsikeresebb vagy, és akkor sem biztos hogy leesik, amikor vesztes paklival kártyázol. A nagy hal megeszi a kis halat, s ezt a kis hal nem éli át tudatosan, de csoportban úszva megérzi a nagy hal közelségét és pánikszerűen menekülni kezd. A tigris, a leopárd és az oroszlán eleven, lihegő kardot képeznek a kis birkák, kecskék és antilopok számára, de még a csimpánzok is karddá lehetnek egymás számára, mert csoportokba verődve levadászák az elgyengült egyedeket, főleg ha egy ideje koplalniuk kellett... A fehér ember kardot jelent a trópusok színes emberének, amint gyarmati sorba taszítja, ásványkincseit elrabolja... A nukleáris fegyverek birtokában levő hatalmak állandó kardot jelentenek mindenki más számára, mint ahogyan kardot jelent a faji megkülönböztetés és az osztálykülönbség. A földünk közelébe kerülő aszteroidák, melyek ha belénk zuhannak, kiirthatják az egész növény- és állatvilágot, mint ez állítólag már többször is megesett, legutoljára a dinoszauruszokkal négyszázmillió évvel ezelőtt... Ezek az igazi repülő kardok...

ARIADNÉ *(helyeslően bólint, majd kiegészítő jelleggel)*: És mi van a Naprendszerrel meg a Tejúthoz hasonló többi galaktikával?

DAMOKLÉSZ *(sietve észbe kap)*: Igen, köszönöm, majdnem elfelejtettem... Az Androméda-galaxis körülbelül két és fél, mondjuk hárommilliárd év múlva össze fog ütközni a Tejútrendszerrel, s ez a nemrég felfedezett és matematikai pontossággal kiszámított tény úgy lóg a fejünk felett, mint A Kard, az Abszolút Kard... Mondjam, hogy mint „Damoklész kardja”?

DIONÜSZOSZ *(mindeddig hallgatott, most felemelkedik székéről és megszólal)*: Az emberiség természetes állapota a félelem – elnyomó és elnyomottak örökös harca. Négyszáz évvel ezelőtt élt itt a földön egy szent ember, egy zsidó rabbi, akit az Isten Fiának is neveztek. Békét és megbocsátást hirdetett az emberek között, de egyszer azt találta mondani, hogy *Ő kardot hozott, hogy apa és fiú egymásnak támadjanak, s hogy ne legyen béke. Ezt az ellentmondást a béke hirdetése és a harc ki-*

nyilvánítása érdekében sokáig nem értették az emberek, amíg végül is kiderült, hogy „a kard” ebben a kontextusban az emberi ÉN-ség magasabb fokra jutását jelenti. Vagyis: van „rossz kard” – ez a politika és a hatalomvágy, és van „jó kard” – ez a *Logosz*. Ami közös bennük, az a harcra történő kihívás... Ezen volna érdemes elgondolkozni...

ARIADNÉ (*biztatóan*): Lesz egyszer egy filozofikusan gondolkodó író, művét majd minden ismert nyelvre lefordítják, többször is. Fő művének ezt a címet adja majd: „Az ember tragédiája”, s ebben a főhöz, akit a Bibliából Ádámnak hívnak, Lucifer köpenyébe csimpaszkodva épp elhagyni készül a Földet, mikor is az élet értelmében gondolkodva az űrben ez a mondat buggyan ki a száján: „*A cél halál, az élet küzdelem, s az élet célja e küzdelem maga...*” Ehhez mit szóltok?

DAMOKLÉSZ (*mohó idegességgel*): Ez nagyon jó! Ez bombajó! Ezt nekem kellett volna írnom!

TÉZEÜSZ (*főlényesen*): Na látod... És ebből mi derül ki? Megmondom: az, hogy a világirodalom is egyféle „Damoklész kardja”... Az író maga-maga választja ki mindig azt az épp megfelelő gondolati kardot, amit egyrészt sikernek, másrészt bukásnak ítélnék a különböző korok...

ARIADNÉ (*nagy lendülettel*): ...és ne feledkezzünk el a mitológiáról se! Nemcsak azért, mert minden mítosz egy sűrített regény vagy legalábbis novellányi *grand guignol*, hanem mert mindenki csak két hibát követhet el egy-egy mítosszal szemben: egy, ha komolyan veszi, kettő: ha egy kézlegyintéssel a szemébe hajtja...

DAMOKLÉSZ (*megpróbál higgadtan beszélni*): Hááááát... igen... Mit lehet ehhez hozzátenni? Tán azt, hogy „Éljen A Kard” – Damoklész kardja.

Irodalmi Jelen, 2013/2.

KÖZÉP-EURÓPAI DRÁMA

Lapunk jelen számának fókuszában a kortárs dráma áll. Rendhagyó módon a Szemle rovat is kizárólag e műnem köréből szemezget, ezúttal nem két hónap, hanem a 2013. év teljes eddigi folyóiratpalettáját alapul véve. (A válogatást terjedelmi szempontok is befolyásolták, hiszen számos, ebben az időszakban megjelent, egyébiránt színvonalas drámai szöveg terjedelme önmagában meghaladta volna rovatunkét.) Míg a Kritika rovatban kurrens hazai drámakötetek szerepelnek, addig a Közügy rovatban olvasható beszélgetés a nemzeti színház eszméjének megvalósulási lehetőségeivel foglalkozik, részben vitaindító jelleggel. Tanulmányrovatunk pedig a drámaírás közép-európai helyzetére ad – teljességre ugyan nem törekvő, de így is színes és átfogó – kitekintést, arra is figyelemmel, milyen a kortárs alkotások színpadra jutásának esélye a környező országokban. E rovatunk összeállításához nyújtott segítségéért VINCZE FERENC szerkesztőtársunknak tartozunk köszönettel.

